

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 29.11.2024

Kabul Tarihi: 20.12.2024

Yayın Tarihi: 20.12.2024

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2024, 4(2): 355-370

Research Article

Received Date: 29.11.2024

Accepted Date: 20.12.2024

Published Date: 20.12.2024

DOI Number: 10.59902/yazit.1593737

BÜYÜK MECMUA'DAKİ TEORİK TENKİT YAZILARI*

Theoretical Criticism Articles in *Büyük Mecmua*

Süleyman UZKUÇ*

ÖZ

İlk Cihan harbinden yenilgiyle çıkan Osmanlı Devleti fiilen işgal edilmiştir. Altı yüz yıllık imparatorluğunu kaybeden Türk milletinin büyük çoğunluğunda görülen karamsarlık ve istikbalden ümitsizlik, bir avuç Türk aydınını ayağa kalkmaya mecbur eder. Esasen bu gayelerle Millî Mücadele yıllarında, vatanın bu karanlık günlerinde önünü göremeyen ve karamsarlığa kapılan Türk gençlerine ve aydınlarına iman ve ülkü verebilmek adına yayın hayatına başlayan *Büyük Mecmua*, 6 Mart 1919 – 25 Aralık 1919 tarihleri arasında perşembe günleri çıkan haftalık, edebî ve ilmî bir mecmua olarak toplam 17 sayı yayınlanmıştır. Tüm çağdaş milletler gibi Türk milletinin de özgür ve bağımsız bir geleceği hak ettiğini ve bu istikbali kendi evlatlarının eliyle tesis edeceğine dair inancını sayfalarında anlatmaya çalışan Büyük Mecmua yazar kadrosu; sosyal, siyasi, ilmî ve kültürel birçok konuya yazılarında temas etmiştir. Mecmua tüm bu hengâmeli dönemde şiir, roman, tiyatro ve eleştiri gibi edebî türlere de yer verilmiştir. Bu çalışmada Büyük Mecmua sayfalarında yer alan ve teorik tenkit başlığı altında toplanan yazılar değerlendirilecektir. Genel olarak bu makalelere bakıldığı zaman dönemin edebiyat ortamını meşgul eden tartışmaların karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu başlıklar edebî eserde konu, adaptasyon meselesi, tenkitte usul, edebiyat tarihinin önemi ve gayesi, Batı etkisindeki Türk edebiyatının ortaya çıkışı ve seyri şeklinde sıralanabilir.

Anahtar Sözcükler: Büyük Mecmua, Millî edebiyat, edebî tenkit, adaptasyon meselesi, edebî eserde konu

ABSTRACT

The Ottoman Empire, which was defeated in the First World War, was now de facto occupied. The pessimism and despair of the future seen in the vast majority of the Turkish nation, which has lost its six-hundred-year-old empire, obliges a handful of Turkish intellectuals to stand up. In fact, with these purposes, the *Büyük Mecmua*, which started its publication life in order to give faith and ideals to the Turkish youth and intellectuals who could not see the future and fell into pessimism in these dark days of the homeland during the years of the National Struggle, was published as a weekly, literary and scientific magazine published on Thursdays between March 6, 1919 and December 25, 1919, and a total of 17 issues were published. Like all modern nations, the staff of *Büyük Mecmua* writers tried to explain on its pages that the Turkish nation deserves a free and independent future and that it will establish this future with the hands of its own children; He touched on many social, political,

* Bu makale, yazarın *Büyük Mecmua Tahlilî Fihrist- İnceleme- Metin* başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya-Türkiye. E-posta: suzuk@selcuk.edu.tr. ORCID: 0000-0001-7921-1203.

scientific and cultural issues in his writings. In this turbulent period, Mecmua cannot ignore literary genres such as poetry, novels, theater and criticism. In this study, the articles on the pages of Büyük Mecmua and collected under the title of theoretical criticism will be evaluated. In general, when we look at these articles, it is seen that the debates that occupied the literary environment of the period emerged. These titles can be listed as the subject in the literary work, the issue of adaptation, the method in criticism, the importance and purpose of literary history, the emergence and course of Turkish literature under the influence of the West.

Keywords: Büyük Mecmua, National literature, literary criticism, matter of adaptation, subject in literary work

Giriş

3 Kasım 1839’da ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu zahirde Osmanlı tebasının bir takım hak ve sorumluluklarını yeniden düzenleyen siyasi bir belge olmakla beraber Tanpınar’a göre Vak’a-i Hayriye’den sonraki Osmanlı yenileşme hareketlerinin memlekette kazandığı ikinci büyük zaferdir (Tanpınar, 1997: 129). Bir müddetten beri kendisini Avrupa ile kıyaslayan ve kaybettiği hâkimiyeti yeniden tesis etmenin çarelerini arayan Osmanlı yönetimi, belirli sahalarda gerçekleştir-meyi hedeflediği modernizasyonla, süregelen kötü gidişin önüne geçebileceğini düşünür. Bu amaçla da yenilik namına birçok adımlar atılır. Ancak görülür ki Batı ile aramızdaki fark bazı siyasi ve askerî tanzimlerin hayata geçirilmesi ile giderile-bilecek farklılıklardan çok daha ötedir. Bu itibarla imparatorluk yönetimi, mahdut sahalarla sınırlı ve pek de planlı ilerlemeyen bu modernleşme hareketlerini bir devlet politikası hâlinde benimseyerek Tanzimat Fermanı ile bunu iç ve dış kamuoyuna ilan eder. Ferman’la birlikte resmen devlet politikası hâline gelen yenileşme, bir müddetten beri askeriye ve eğitim gibi sahalarda devam eden gayretlerin, resmî ve sosyal hayatın bütün sahalarna sirayet etmesine yol açar. Böylelikle Batı teknolo-jisi ve devlet yönetim modellerinin yanında bu medeniyetin kültür ve dünya gö-rüşü de ister istemez imparatorluk coğrafyasında kendisine yer bulacaktır. Bu yenileşme hareketlerinin zamanla hayatın bütün katmanlarını etkilediği düşünülürse Türk edebiyatının da bu yenileşmeden uzak kalamayacağı açık bir gerçektir.

Tanzimat Dönemi’nde tahsil için Paris’e gönderilen öğrencilerden biri olan İb-rahim Şinasi görmesi gereken maliye eğitiminin yanında edebiyata da ilgi duymuş-tur. İstanbul’a döndükten sonra burada edindiği bilgi ve tecrübeler doğrultusunda faaliyetlere başlayan Şinasi’nin ilkin Âgâh Efendi ile çıkardığı *Tercüman-ı Ahvâl* (1860) ve tek başına idare ettiği *Tasvir-i Efkar* (1862) gibi ilk özel Türkçe gazeteler, Türk edebiyatının gelişeceği temel zeminler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanzi-mat’la birlikte görülen Batılı düşünce, Türk edebiyatına eskisinden çok daha farklı hüviyetler kazandırarak modern bir Türk edebiyatının doğuşuna zemin hazırlar. Bu yeni edebî anlayışla, zaten köklü bir geleneğe sahip olan şiirimizin muhteva-sında değişiklikler görülürken o güne kadar bizde mevcut olmayan roman ve piyes

gibi bazı Batılı edebî türlere de Tanzimat dönemiyle birlikte şahitlik etmeye başlarız. Batı kùltür ve edebiyatının etkisiyle bizde de görmeye başladığımız yeni edebî türlerden bir diğeri de edebî tenkittir. Batılı manada gerçek bir edebî tenkit türünün ortaya çıkışını görebilmek için Servet-i Fünûn dönemini beklememiz gerekir. Bu türün tanınması, gelişmesi ve türe olan ihtiyacın hissedilmesi için gerekli olan ortam ve şartlar Servet-i Fünûn hareketinin ortaya çıkacağı zamana kadar hazırlanmış olur. Servet-i Fünun hareketiyle birlikte bir edebî tür olarak kabul edilmeye başlanan edebî tenkit daha sonra Fecr-i Âti ve Millî edebiyat dönemlerinde de etkinliğini ve önemini koruyarak edebiyatımızdaki gelişimini devam ettirmiştir. Edebî tenkit türünün katlanarak artan önem ve gelişimi, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılması nedeniyle işgale uğradığı ve bu işgalden kurtulmaya çalıştığı mütareke yılları gibi çok karışık dönemlerde dahi devam etmiştir.

Yıllarca süren savaşlar ve vatan bilinen toprakların kaybedilmesinin ardından payitahtın da düşman işgaline uğramasıyla altı asırlık Türk imparatorluğu fiilen yıkılmıştır. Bu hadiseler Türk gençleri ve Türk aydınları başta olmak üzere milletin geniş kesimlerinde bir tedirginliğe ve ümitsizliğe sebebiyet verir. Bu ümitsiz ve karamsar ortamda, milletine karşı sorumluluk duygusu taşıyan ve milletinden umudunu kesmemiş bilinçli Türk aydını harekete geçmeye ve başta askerleri olmak üzere gençlere ve bütün millete moral aşılamaı kendisine gaye edinir. Bu amaçla yayınladıkları gazete ve dergilerde ahalide uyandırmayı hedefledikleri umut ve ateşli duygular için edebiyatın propaganda gücünü kullanmayı da ihmal etmezler. Büyük Mecmua da bu gayelerle kurulmuş; siyasî, sosyal, iktisadi ve kültürel birçok başlığın yanında edebî eserlere de sayfalarında yer açmıştır. Büyük Mecmua, sayfalarında şiir, hikâye, deneme, piyes gibi edebî türlerin yanında edebî tenkit hatta sadece eser eleştirisi yapan pratik tenkidin dışında, edebiyatın teorik/kuramsal meseleleri üzerine de görüşler bildiren yazılara da yer vermiştir. Dönemin edebiyat dünyasında etkili ve söz sahibi imzalardan Köprülüzade Mehmet Fuat, Ali Canip, Ömer Seyfettin, Halide Edip ve Yakup Kadri gibi sanatkarların yazılarıyla katkıda bulunduğu edebî tenkidin nazarı cephesine dair dergide yer alan yazıların muhtevası şu şekildedir.

Büyük Mecmua'nın Teorik Tenkit Yazıları

Büyük Mecmua sayfalarında, teorik sahada yapılan tenkit çalışmalarının başında, 'edebî eserde konu'nun önemi gelmektedir. İşgal altındaki ülke ve mütareke şartları da göz önüne alındığında bir edebî eserin hangi konuyu, ne şekilde işleyeceği ya da ele alacağıın önemi de merak ve tartışma konusu olmuştur. Bu konuda kaleme alınan ilk yazı "Yapma Edebiyat" başlığıyla Köprülü'ye aittir. Mehmet Fuat, edebiyat ile çevrenin birbiriyle olan yakın ilgisi üzerinde durur. Köprülü'ye göre, bir edebî eserin, şaheser olabilmesi için yazıldığı dönemin millî dehasını temsil etmesi gerekmektedir. O, şairlerin, hakikatini bir türlü tayin edemedikleri ve ilâhî bir mahiyet verdikleri ilham membaı, cemiyetten, yani mensup olduğu

muhtitten başka bir şey değildir. Her sanatkâr, sanatının unsurlarını muhitinden alarak, milletin duyup da ifade edemediği hislere bir tercüman olur (1919a: 7) der.

Köprülü'ye göre bir sanatkârın görevi, sosyal hayatta hissedilen ancak somut olarak ortaya konmamış genel eğilimleri duyarak onları kelime, renk ve seslerle ifade etmektir. Eğer sanatçı bu yolu takip ederse amacına ulaşacaktır. Ona göre hayatın ve sanatın en büyük dayanağı samimiliktir. Öyleyse milletin karanlık günlerinde milletiyle beraber hıçkırmayan, sevinçli zamanlarında mutluluğunu paylaşmayan şairler, sanatkâr değildir. Ancak, millî hisleri duymaktan yoksun birer "sahtekâr"dırlar. Dönemin basın yayın dünyasını "Şair", "Nedim", "Utarit" gibi tanınmış süreli yayınlar üzerinden eleştirir. Türk milletin, karanlık günlerini yaşadığı o dönemlerde, bu felâketlere kayıtsız kalarak "Nedimâne gazeller" söylediği, "Sa'dabat şarkıları" terennüm ettiği ve "sahte bir realizm perdesi altında" Batı'dan adapte ettiği çıplak ve ekseriya müstehcen hikâyelere yer verdiği için tenkit etmektedir. Yazar için bir edebî eserde aranacak en mühim özelliğin samimiyet olduğunu ifade etmiştik. Samimiyeti ise milletin hislerine tercüman olan, onun bağrından kopmuş sanat ve sanatçıda aramaktadır.

Korkunç harabeler, taze mezarlar üstünde dolaşan ninelerle yetim yavruların matemini duymayan, vahşi çetecilerin demir ve ateşle ortadan kaldırdıkları Türk köyleri için inlemeyen esatir devleri gibi dövüşen kahramanların hatırasına küfranı marifet sayan bir edebiyat, hiçbir zaman bu milletin bağrından kopmuş değildir. (1919a: 7).

Köprülü dile getirdiği bu eleştiriler karşısında rahatsız olan kesimlerin ileri süreceği "ısmarlama edebiyat olamayacağı" mazeretini de tahmin ederek "ısmarlama edebiyat olmayacağı iddiasında bulunanlar zaman ve mekândan mücerret sahte bir sanatın vücuduna nasıl bir imkân verebilecekler?" (1919a: 7) sorusunu yöneltir.

İlhamlarını millet ruhundan almayan kalem sahiplerine, sanat kıblesi bildikleri Paris'i işaret ederek Fransızları ve Fransız edebiyatçılarını örnek göstermiştir.

Hudutlarından ilk silahın patladığı heyecanlı dakikadan son zafer gününe kadar, muhtelif meslek ve meşrepte yüzlerce şair vicdanlarından gelen seferberlik emrine itaatle harbi, kahramanlığı, Fransız vatanını Alsas Loren'i terennüm ettiler. Sanatı herhalde bizimkilerden kat kat iyi anlayan o şairler acaba sanatın ve sanatkârın istiklali lüzumunu bilmiyorlardı? Yoksa kalpleri milletin beraber çarpmayan hissizlerin şairlikten çok uzak olduğunu mu anlamışlardı? (Köprülü, 1919a: 7).

Durumdan şikâyetin bu kadarının yettiğini belirten Köprülü, sanatçının milleti üzerindeki sorumluluğundan bahsettikten sonra kendi zevk ve hülya âlemlerinde uyuyan Türk yazarlarına adeta yalvararak üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmeye aşağıdaki cümlelerle davet eder.

Ey Şairler, muvakkaten ferdi aŐk ve ihtiraslarınızı unutarak biraz Tùrk'ün felaketli ruhunu dinleyiniz; onun yaralarını sarmaya, sarsılmıŐ hasta ruhunu ümit ve iman ateŐiyle doldurmaya çalıŐınız; bu millet kendi ruhunda ölen fedakâr çocuklarının kanından doğacak istikbal fecrini felaket bulutlarının arkasından seçtiği gün, binlerce yıldan beri, ruhunda toplanan hayat kuvveti yeniden fıŐkırarak, Tùrklük yeniden bütün azamet ve ihtiŐamıyla doğacaktır. YetiŐir ki sizler, ey Şairler bu büyük vazifenizi anlayarak, felaketle uyuŐmuŐ bu mahzun halka karşı İsrafil'in Sur'u gibi ilahi bir sesle haykırınız: Haydi, hayata, faaliyete, istikbale! (1919a: 8).

Büyük Mecmua sayfalarında eserde konunun ehemmiyeti hakkında görüş bildiren bir başka isim de Ali Canip olmuştur. "Edebiyatıta Mevzuu" başlıklı değerlendirmesinde yazar, konuyu amaç değil, araç olarak değerlendirdiğini belirtir. Bu amaca ulaŐabilmek için yazar istediği konuyu araç olarak kullanabilir yeter ki içinden çıktığı toplumun hayatını, kiŐilerini ve olaylarını bütün canlılığıyla ortaya koyabilsin. Yani, Ali Canip'in deyimleriyle 'bir hakikatin hayalini verebilsin'. İleri sürdüğü bu fikrini destekleyebilmek için biri Fransız edebiyatına ait (Madam Bovary), diğer Rus edebiyatına ait (Anna Karenina) iki önemli romanı örnek göstermiştir. Ali Canip'in değerlendirmesine göre her ikisi de bir kadının düŐüŐ hikâyesini konu almakla birlikte, mensup oldukları milletlerin orijinal eserleri sayılmaktadırlar. Çünkü her ne kadar aynı konuyu işleseler de romanlardaki hayat, kiŐiler, olaylar, bakış açısı ve değerlendirmeler Madam Bovary'de Fransız, Anna Karenina'da "Moskof"tur. Onları bu denli kıymetli yapan yazarlarının hayattan onları çekip alma kabiliyeti; edebî sahada ortaya koyup, sunma biçimlerindedir.

Edebî eserde konuyu araç olarak gören Ali Canip'e göre konular ne milletlerin ne de fertlerin malıdır. Ayrıca, "mevzuun ehemmiyetlisi, ehemmiyetsizi, yükseği alçağı olmaz. Bütün ehemmiyet, bütün yükseklik muharririn vazifesindeki muvafakiyetindedir. Bu vazifeyi söyledik! Bir hakikatin hayalini verebilmek!"tir (1919c: 199) der. Yazar edebî eserde konunun sınırlarını ise Şu cümleleriyle çizer: "Sanatın mâlikanesi fezâ ile birdir. Oraya her Şey girer, kâfi ki yazan, bir dünya ve bu dünya içinde yaşayan adamlar yaratabilsin" (1919c: 199).

Ali Canip'in bu yazısında değindiği konulardan biri adaptasyonculuk diğer de halk edebiyatından yararlanma yöntemi ve ne oranda yararlanılacağıdır. Ona göre millî bir edebiyat oluŐturmak için öncelikli kaynak tabii ki Batılıların 'folklor' dedikleri 'halkiyat'tır. Ancak bu, Halk hikâyelerini bütün vakalarıyla, ŐahıŐlarıyla, tekrar edilmesi demek değildir. Ali Canip'e göre Halk edebiyatından yararlanmak isteyen sanatçılardan yaklaŐım tarzı Şu olmalıdır: "Ondan Tùrk'ün Őivesini, ifadesini, zihniyetini, temayülünü, zekâsını, görüşlerini öğreniriz. Halk edebiyatından Tùrk tipleri bulup çıkartırız; fakat bu tiplerin üzerinde mutlaka işlemek mecburiyetindeyiz. Çünkü onlar o halk edebiyatındaki halleriyle çok iptidai, çok sathidir" (1919c: 199).

Edebî eserlerde konu başlığı etrafında yapılan tartışmalara katılan bir başka isim de ‘‘Sanatın Mevzuu’’ başlıklı yazısının altına attığı ‘Camsap’ imzasıyla mer Seyfettin’dir. Yazar, dönemin gençleri arasında hâlâ bağı mevzuların sanatla bir alışverişi olmadığı görüşünün yaşayabildiğini hayretle dile getirmektedir. ‘‘Halbuki eski yeni bütün filozoflar bütün bediiyat mütehasısları sanata her şeyin mevzu olabileceğini, beyanda müttefiktirler.’’ (1919: 171) diyerek bu tartışmaları ne denli gereksiz bulduğunu da ifade etmiş olur.

Edebî eserde konu başlığında yapılan tartışmalara doğrudan olmasa da dolaylı ifadeleriyle katkıda bulunan bir başka isim de Yakup Kadri’dir. Yazar, ‘‘Harv ve Edebiyat’’ başlıklı yazısında edebiyat ve sanatı ‘‘sulh ve sknetin’’ peri kızı olarak nitelendirir.

Vakı’a rbabın bir de çelikten kahramanlık teli vardır; diyeceksiniz ki neden hiçbir parmak oraya dokunmadı? Belki dünyanın hiçbir tarafında bu kuvvetli telle oynayacak kadar kuvvetli bir parmak yoktu, belki bu parmak vardı da cihanı sarsan top sesleri arasında ne çaldığı duyulmadı; fakat her ne olursa olsun, böyle bir parmak mevcutsa bile, bu tele dokunmamalı idi, ve dokunmadı. Çünkü destanları doğuran harpler değildir, harpleri doğuran destanlardır. (1919: 230)

ifadeleri ile edebiyat ile savaşın doğası gereğince hiçbir şekilde bir araya gelmemesi gerektiğini dile getirir.

Dönemin tenkit meselelerinden ‘‘Edebî Eserde Konu’’ st başlığı altında değerlendirebileceğimiz diğer bir itilafly nokta da ‘‘adaptasyon meselesi’’dir. Diğer bahislerde olduğu gibi Büyük Mecmua sayfaları, bu konuya da kayıtsız kalmamıştır. Köprülü, bu başlık etrafındaki görüşlerini ‘‘Adaptasyon Merakı’’ adlı yazısıyla kaleme almıştır. Yazar, bu konuda isimleri değiştirilerek millî hayata uydurulduğu zannedilen uyarlama tiyatro eserlerini ve yazarlarını eleştirmekte ayrıca bu tür eserlerin günün tiyatro edebiyatının yüzde doksanını oluşturduğundan da yakınmaktadır.

Tenkit edilen bu yöntemin, dönem içerisinde hararetili taraftarları olduğunu da söyleyen Köprülü, onları bu yanlış değerlendirmeye sevk eden düşünce ve fikirlerin de farkında olduğunu belirtir. Adapte eser veren sanatçılar kendilerini şu fikri temel üzere savunurlar:

Tiyatro, edebiyatın en müşkil bir şubesidir; onun tekniğini epeyce öğrenmek için uzun bir mümarese ister. Bizim müelliflerde bu mümarese olmadığı için, yazdıkları eserler Namık Kemal’den Hamit’e kadar, umumiyetle sahneye konulamayacak ve konulsa bile tahammül edilemeyecek kadar iptidaidirler. Bunun için, şimdilik adaptasyonla işe başlayalım. Sonra yavaş yavaş kendi aramızdan da tiyatro müellifleri yetişir. (Köprülü, 1919b: 37).

Buna rnek olarak da Ahmet Vefik Paşa’nın Moliere’den uyarladığı eserler gösterilir. Yazar, Vefik Paşa’nın eserlerinin başarısını kabul eder, ancak bu

başarının hâlâ adapte eserler ortaya konulması için geçerli bir sebep olmadığını da ilave eder.

Köprülü'ye göre N. Kemal ve Hamit'in eserleri her ne kadar teknik açıdan basit ve yüzeysel de olsa zamanının heyecanlarını yansıtmakta, yeni hayata girmek isteyen bir milletin ruhundaki heyecanı aksettirmektedir. Millî bir sanat, ne kadar basit olursa olsun orijinal, yani şahsi bir mahiyeti haizdir. Hâlbuki taklitçi bir sanat orijinal olamayacağı için daima kıymetsiz kalacaktır. Bu sebeple, istibdatla birlikte gelişme imkânı bulamayan N. Kemal ve Hamit'in millî hayatı konu edinen eserlerini, Batılı hayat ve zevklerin ürünü, teknik itibarıyla gelişmiş piyeslere tercih eder.

Eğer Namık Kemal'in yarattığı o canlı ve samimi edebiyat istibdadın kara, korkunç taziyeki altında solgun, bedbin, öldürücü bir mahiyet almasaydı, bil-hassa temaşa edebiyatı büsbütün ortadan kalkmasaydı, bugün şimdikilerle mukayese edilemeyecek kadar canlı kuvvetli eserlere, yaşayan ve yaşatan bir edebiyata malik olamayacaktık (Köprülü, 1919b: 37).

Eğer tekrar millî bir tiyatro yaratmak istiyorsak, şimdi de aynı yola gitmek, aynı mevzuları muhitlerimizden, millî hayatımızdan alarak, millî zevke uygun eserler vücuda getirmek mecburiyetindeyiz, der.

Yeryüzünde hiçbir milletin başka milletlere ait eserleri adapte ederek kendisine mâl etmesiyle canlı ve millî bir edebiyat meydana getiremeyeceğini belirtirken, yazısının sonlarına doğru ise millî ruhun, kendisini hayatın bütün cephelelerinde hissettirdiği şu günlerden sonra artık "adapte" temaşa edebiyatının yaşayamayacağını vurgular.

Adaptasyon meselesine değinen bir diğer isim de Ali Canip'tir. Yazar, "Edebiyatta Mevzuu" başlığı altında işlediği, adaptasyon meselesi içinde önemli değerlendirmelerde bulunur. Öncelikle böyle bir yöntemi son derece kıymetsiz bulduğunu ifade eder ve bunun Millî edebiyat anlayışıyla da taban tabana zıt bir faaliyet olduğunu açıklar. Ayrıca bu tarz çalışmalarda bulunan sanatçıların genellikle kıyıda köşede kalmış eserleri adapte ettiğini, böylelikle yaptıkları işin kolay kolay fark edilmemesini amaçladıklarının da altını çizer. Bu yöntemin sanatçıları hazıra alıştırıldığını ve onların olgunlaşmalarının önünde bir engel oluşturduğuna da dikkati çeker. "Hazıra alışırlar, yaratmazlar, yani sanatkâr olamazlar. Sanatın tekâmülünde sanatkâr zekâsının işlemei birinci şarttır." (1919c: 199)

Dönemin tenkit çalışmaları ekseninde değerlendirilebilecek diğer bir tartışma konusu da "Epepe/Destan Meselesi" başlığı altında toplanabilir.

Servet-i Fünûn dönemi yazarlarının, hikâye ve roman gibi tahkiyeye dayalı edebî türlerin teorisi üzerinde ağırlıklı olarak durmalarından dolayı, Millî edebiyatçılar bu konu üzerinde uğraşmamışlardır. Bunun yerine Millî edebiyatçılar, kurguya dayalı eserlerin yaratıcısı durumunda olan, tarihî bir safhasını teşkil eden, epepe meselesiyle ilgilenmişlerdir. 1918-1919 yıllarında epepe meselesi ortaya atılmış ve bu konu etrafında bir tartışma başlatılmıştır. Ali Canip, epepe meselesi

hakkında ilk önce Yeni Mecmuada **Epopé Nedir?** başlıklı bir yazıt yazmıştır (Ercilasun, 1995: 216).

Ali Canip, "Epopé Asrı Bir Nev'i midir?" başlıklı yazıtıyla da bu konu hakkındaki görüşlerini Büyük Mecmua sayfalarına taşır. Öncelikle neden bu konu üzerine yazma ihtiyacı hissettiğini ve bu çerçevede ortaya çıkan dedikodulardan genel hatlarıyla bahsettikten sonra, asıl konuya giriş yapar. Ali Canip'e göre destan, modern zamanların pozitif/ist kafasına sahip yazarlarca ortaya konulabilecek bir tür değildir. Fikir ve yazılarından etkilendiği Ribot'tan mülhem, aşağıdaki cümlelerle destandan romana uzanan seyri kısaca ifade eder.

Milletlerin ma'şeri muhayyileleri, esatiri yaratmıştır. Bu esatirin lüks kısmından epopeler doğmuştur. Epopelerde evvelâ ilâhi şahsiyetler tecelli eder; ma'bûdlarla kahramanlar bir cihan içinde yaşarlar. Sonra yavaş yavaş ilâhi seciyeler silinir. Artık üstûre, insanî hayatın alelade şartlarına yaklaşır; o zaman "ronson roman" şekline girmiş olur. Nihayet bugünkü realist roman mahiyetini alır. (1919a: 59)

18.yy edebiyatçılarından Marmontel'in *Edebiyat Unsurları* adlı eserinde dile getirdiği, destanlar "ferdi zekânın mahsulü"dür, değerlendirmesine itiraz eder. Ona göre destanlar tek bir sanatçının ürünü olamazlar. Destanlar zuhur ettikleri milletlerin ortak vicdanlarından doğmuşlardır. Bir nev'î millî hayal gücünün ortak mahsulüdürler. Fikirlerinin haklılığını ortaya koyabilmek için Voltaire tarafından kaleme alınan Henriade'yi de klasik destanlarla karşılaştırır. Henriade'yi konu, kahramanlar ve vak'a yönüyle klasik destanlardaki gibi halkın ortak hayal gücünden doğmamış olması nedeniyle zorlama ve samimiyetsiz bulur. "Heriade kadim epopelerin yanında sun'î ve soğuktur. Sebebi de şudur: Kadim epopelerin mevzuunu, o mevzuu içindeki kahramanları, o kahramanların maceralarını milletlerin ma'şeri muhayyileleri yaratmıştır" (Ali Canip, 1919a: 59).

Ali Canip için destanlarda bulunması gereken iki temel unsur vardır. Bunlardan ilki yukarıda da ifade edildiği gibi milletlerin ortak muhayyilesinin ürünü olması, diğerleri de destanların temel vasıflarından olan 'olağanüstü'lük ile onları kalem alan yazar zekâsının samimi bir şekilde harmanlanmış olmasıdır.

Ribot'tan hareketle dönem romanlarını, çağdaş destanlar olarak değerlendirir. Aklın nüfuzu altına girmiş günün edebiyat dünyasında ise olağanüstü'lüğe yer olmadığı için artık destan yazılamayacağını ancak Fikret'in "Hasan'ın Gazası" gibi kahramanlık şiirlerinin her zaman yazılabileceğini ifade eder.

Bu yazıtın ardından Köprölü, "Epopé Meselesi" adlı yazıtında, Ali Canip'in Yeni Mecmua'da yayınlanan "Epopé Nedir?" adlı makalesinde dile getirdiği "Millî Türk esatiri mevcut olmakla beraber, millî epopemiz yoktur; epope asrı bir nev'i olmadığı için artık yazılamaz da ..." (1919a: 68) fikrine ve Büyük Mecmua'da yayınlanan "Epopé Asrı Bir Nev'i midir?" başlıklı yazıtında ifade ettiği "Bugünkü edebiyat tamamen aklın nüfuzu altına girdiği için epope yazmanın sahte olacağı,

ancak “Hasan'ın Gazası” tarzındaki epik şiirlerin her zaman için yazmak kâbil olduğu ...” fikirlerine karşı çıkmaktadır (1919a: 68)

Esasen Köprülüzâde Mehmet Fuat Bey ile Ali Canip veya Ribot'nun destanların mahiyeti hakkındaki düşünceleri birbirinden farklı değildir. Köprülü'ye göre de millî destanlar bir ferdin millî hislerinin yahut hayal gücünün ürünleri değildir. Bütün bir milletin maneviyatından, estetik zevkinden doğmuş ürünlerdir. Köprülü'nün itirazı destanın çağdaş bir tür olmadığı için artık yazılamayacağı fikrindedir. Firdevsî zamanın da mitolojinin doğduğu devirden çok uzak olduğunu ancak; onun, büyük bir sanatkâr anlatımıyla, sıradan şairler arasında millî destanı ortaya koyduğunu, Gazneli Mahmut'un da Ribot'un epopenin doğuşu için gerekli gösterdiği şartlara sahip olmadığını söyler.

Yunanlılar İlyeda ve Odise'yi, İranlılar Şehname'yi, Hintliler Ramayana'yı, Finliler Kalevelâ'yı hangi usullerle ortaya koydularsa, bu usûllerin Türklerin tarihî vesikalarına ve halk edebiyatlarına uygulanması hâlinde yeryüzündeki millî destanlara bir yenisinin daha ekleneceğine inanır.

Köprülü yarınki Türk edebiyatının sağlam temeller üzerinde gelişebilmesi için millî destanların canlandırılması lüzumunu belirtir,

...bizim millî destanı ve eski ozanı ta Altay dağlarına gidip aramamız sırf bundan dolayıdır... Biz bazılarının korktukları gibi dağlardan, derelerden milli destan bakıyelerinden eski bir sanat şeklini alacak değiliz; Alman ve Rus romantiklerinin yaptığı gibi milli sanatın unsurlarını onlardan aldıktan sonra bugünkü kafamızla ve bugünkü zevkimize göre unsurları terkip edeceğiz ve ancak bu suretle millî olduğu kadar asrî edebiyatı vücuda çıkaracağız (1919c: 68) der.

Diğer taraftan da Ali Canip Bey gibi millî edebiyata şiddetle taraftar birinin Ribot'tan çıkardığı, millî edebiyata taban tabana zıt olan bu fikirleri nasıl ileri sürdüğüne hayret eder. Yazının sonlarında ise her destanın bir kahramanlık şiiri olduğunu fakat, her kahramanlık şiirinin destan sayılamayacağını belirtirken, “Hasan'ın Gazası”nu da epik şiir olmaktan çok alelade bir hikâye olarak gördüğünü belirtir.

Bu yazının ardından Ali Canip, “Yine Epopeye Dair” başlıklı yazısıyla Köprülü'ye cevap verir ve görüşlerini bildirmeye devam eder. Ali Canip makalesinin iki bölümden oluştuğunu belirterek, ilk bölümde fikirlerinin doğruluğunu ispata çalışacağını ikinci bölümde ise Köprülüzâde Mehmet Fuat'ın kendisini tenkit ederken yaptığı hataları belirteceğini ifade eder.

İlk olarak Ribot ile destanın niteliği hususunda görüş ayrılığı olmadığını belirten Köprülü'nün, Ribot'un "...üstürelere epopeler çıkmıştır. Bunlarda mabutlarla kahramanlar birbirine karışmışlardır. Aynı cihanda yaşarlar; sonra ilâhî seciye yavaş yavaş silinir. Üstüre hayatın alelade şartlarına yaklaşır, romanesk roman ve nihayet realist roman oluncaya kadar.” (Ali Canip, 1919b: 85) görüşüne ve

“edebiyatın aklileştirilmiş esâtir” olduğu fikrini reddetmemesi gerektiğini söyler. Köprülüzâde Mehmet Fuat'ı destanın nitelikleri konusunda Ribot ile ayrılmazken Ribot'un yukarıda verdiğimiz görüşlerine muhalefet etmekle kendi kendisiyle çeliştiğini belirtir.

Köprülü'ye bir diğer itirazı da ‘üç yıkılmaz delil’ olarak gösterdiği Firdevsî, Lönnrot ve Alman Romantizmi'nin Ribot'u inkâr etmediği aksine teyit ettiğidir. “... çünkü Firdevsî'nin, Lönnrot'un ve Alman romantizminin malzemelerini, bu iki adamla o tarihteki şairler yaratmış değildir, eğer Fuat Bey Avrupa'da kafalar pozitif bir şekil aldıktan sonra ibda edilmiş bir epope gösterebilmiş olsaydı, işte o zaman Ribot yıkılmış olurdu.” (Ali Canip, 1919b: 84)'der.

Yazının ikinci kısmında, Köprülü tarafından, Ribot'un düşüncesi olarak dile getirilen, destanın mitolojinin ortaya çıktığı hengâmede doğacağına inandığı fikrinin, yanlışlığını ifade eder. Biraz ileride ise Köprülü'nün efsane ile destanı birbirine karıştırdığını iddia eder. Ali Canip yazısının sonunda,

Millî epopemiz yoktur; epope asrî bir nev'i olmadığı için artık yazılamaz da demek niçin Millî edebiyat hareketini kökünden baltalamak olsun! Bir Türkçü muharrir yalnız edebî değil, içtimaî, siyasî, iktisadî yoksulluklarımızdan bahsetse onu milliyet aleyhinde bulunmuş diye itham mı edeceğiz. Hakikat muzır değildir: Millî epopemiz yoktur! (1919b: 85)

ifadesiyle yazısına son verir ve bu tartışma, böylece tarafların fikirleri değişmeden sonlandırılır.

Edebî tenkit çerçevesinde birçok konu merkeze alınarak, dönem tenkitçileri tarafından irdelenmiştir. Bu konulardan biri de ‘tenkitte usul’ başlığıdır. “Tenkit ve Terbiye” isimli yazısıyla Ömer Seyfettin, Camsap imzasıyla bu konu üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunur. Ona göre tenkitte en önemli unsur terbiyedir. Yapılan değerlendirmenin doğru ya da yanlış olabileceğini ancak hiçbir münekkidin hüküm verirken terbiye hudutlarını zorlayamayacağını ifade eder. Edebî terbiyesizlik hakkındaki alttaki ifadelerini tersten okuyarak terbiyeden neyi kastettiğini anlayabiliriz. “Hük-m-i karakuşi, ağzına geleni gelişi güzel söyleyivermek, hakarete benzer hükümler vermek adeta terbiyesizliktir.” (1919:171)

Ömer Seyfettin'e göre eser eleştirisinde ileri sürülen tezlerin sağlam temellere dayandırılması, tenkitte aranılacak ilk şartlardan biridir. “Bir eser fena ise, fena demezden evvel niçin fena olduğunu ispat etmek, hiç olmazsa söylemek icap eder. Delilsiz, ispatsız, «fena, adi, müptezel» gibi küfürleri savurmak doğru olamaz.” (1919: 171) Genel olarak dönem tenkidi ve tenkitçilerini de değerlendirerek, ‘hakiki, müspet, ilmi, edebî tenkit’in bizde oluşturulamadığından yakınır.

Bu konuda değineceğimiz bir diğer yazı da Ali Canip Bey'e aittir. Müstakil olarak bu konu çerçevesinde kaleme alınan bir yazı olmasa da “Yine Epopeye Dair” başlığı altında yazar dönemin tenkit hayatı hakkında kısa değerlendirmelerde bulunur.

Ali Canip, Türk muharrirlerinin tartışma ile karşılıklı sövüşmeyi birbirine karıştırmalarından şikâyetçidir. Edebiyatçılar arasındaki kalem tartışmalarının, birbirlerini hor görmeleriyle başlayıp, sonunda sövgüye kadar vardırıdıklarından bahseder. Epope/ Destan meselesi üzerine tartıştıkları Köprülü'nün ise yukarıda anlatılan yerleşmiş tavrıdan farklı üslûp takip ettiğini ve sürdürülen bu olgun tavrın diğer sanatçılar için de örnek oluşturması temenni edilir. "... fikri müdavelemiz tenkit ve mu'aeze âlemimizde temenni ederim ki medeni bir Fatıha olsun." (1919b: 84)

Köprülü, "Lisan ve Edebiyat Birliğı" adlı yazısında, Türk edebiyatını tetkik etmek isteyen bir gencin cevaplaması gereken, "Edebiyat tarihi araştırmalarının amacı nedir? Ne olabilir?" Sorularının cevaplarını aramaktadır.

Öncelikle dil ve edebiyat tarihlerinin, millî var oluşla ne kadar sıkı bir alâkası olduğunu belirtir. O güne kadar yazılmış olan edebiyat tarihlerinin hiç birisinde belli bir yöntemle, belli bir gaye takip edilmemiştir. Böylelikle ortaya çıkan edebiyat tarihleri yanlış ve gayesiz şekilleriyle, toplayıcı bir kuvvet olmaktan çok uzaklaşmışlardır.

Köprülü'nün itiraz ettiği temel nokta, o güne kadar ki edebiyat tarihi araştırmacılarının Türk edebiyatını, Osmanlının kuruluşu ile başlatmış olmalarıdır. Eski usulle kaleme alınan edebiyat tarihlerine göre, dil ve edebiyatımızın başlangıç noktası, Ertuğrul Gazi ve Kayı boyu olmuştur. Hatta bu iddiayı savunanların, Osmanlı sınırları dışında kalan, aynı dönemdeki diğer Anadolu beyliklerinin edebî mahsullerini dahi bizim edebiyatımızdan addetmemelerinden şikâyetçidir. Köprülü, bu bakış açısıyla ele alınan edebiyat tarihi araştırmalarının millî birlik bilinci olmaktan çok uzak, hatta farklılıkları ortaya çıkaran yönüyle zararlı olabileceklerini anlatır. "İlmi usullerden bu kadar gafil ve Türk ruhundan bu kadar bihaber insanların elinde tarih-i edebiyat toplayıcı bir kuvvet olmaktan çıkar, hatta dağıtıcı muzır bir şekil alır." (1919d: 173)

Köprülü, edebiyat tarihinin iki farklı amaç için de kullanılabileceğini bunlardan ilkinin "Adalar denizinden, Çin hududuna kadar" farklı coğrafyalara yayılmış Türkleri nasıl ayırırsa, ikincisinin de o oranda ilmin yardımıyla toplayıp, aralarında manevî bir bütünlük oluşturacağını daha doğrusu mevcut olan manevî birliği açıklamaya ve delillendirmeye yarayacağını düşünür. Makalenin sonunda yazar, Türk edebiyatı tarihi araştırmalarına gönül vermiş gençlerin, yapacakları araştırmalarda, sahip olmaları gereken bakış açısını, şu cümlelerle özetler:

Tarih-i edebiyata heveskar bir Türk genci henüz malzeme-i inşaiyyesinden hiçbiri hazır bulunmayan bu büyük abide-i millîyye ve ilmîyye için ilmin usulleri dairesinde, hiç olmazsa birer taş getirmeye çalışmalıdır. Çünkü vücuda gelecek öyle muhteşem abide, büyük ve zîşeref Türk milletinin tevâlî-i âsar arasında muhtelif muhitlerde arz ettiği fikrî ve hissî safhaları ve o muhtelif sahalarda mütecellî Türk deha-yı millîsinin vahdetini göstererek, müstakbel

nesilleri aynı gaye-yi vahdete sevk edecektir. Türk edebiyatı müverrihi için bundan daha asil ve mukaddes bir hedef nasıl tasavvur olunabilir? (1919d: 174)

Batı etkisindeki Türk edebiyatının ortaya çıkışı ve genel seyri, Büyük Mecmua sayfalarında karşımıza çıkan edebî tenkit meselelerinden bir diğferidir. Halide Edip, üç makaleden oluşan “Edebiyatımızın Son Safha ve Simaları” başlıklı yazı dizisinde Tanzimat sanatçılarında başlayarak Millî edebiyat dönemi de dâhil olmak üzere yüzünü Batıya dönenen Türk edebiyatını genel hatlarıyla isimler ve bazı eserleri üzerinden değerlendirir.

Halide Edip söz konusu yazı dizisinin ilkinde, Türklerin büyük bir hasretle bekledikleri güzel ve canlı edebiyatın 10 Temmuz ihtilali sonrasında ortaya çıktığını anlatır. Fransız ihtilali ve on sekizinci yüzyıl filozoflarının fikirlerinden etkilenen Tanzimat dönemi yazarlarımızın, “yüksek ve muazzam imanını, hür insanların ruh ve fikirlerini ifade için yeni bir vasıtaya ihtiyaçları vardır. Lisanımızın zincirlerini koparmak; edebiyatı bir kalıp silsilesi olmaktan kurtarmak; milletin yeni ifade etmek istediğı yeni düşünce ve hisleri eşkal ve kaide içinde öldürmeyecek serbest ve canlı bir lisan” (1919a: 22) yaratma çalışmaları, neticesini 10 Temmuz ihtilaliyle vermeye başlamıştır.

Halide Edip’e göre yabancı kalıplara uymayan, katı kurallardan taşan, yüksek duygu ve düşünceleri ifade edebilecek bir Türkçenin temelini ilkin Namık Kemal atmıştır. Onun bu çalışmaları ile 10 Temmuz ihtilali arasında yaklaşık olarak bir çeyrek asır geçtiğini belirten Halide Edip, bu sürenin önemli bir kısmında edebiyat ve sanat dünyamıza Edebiyat-ı Cedide sanatçılarının hâkim olduğunu belirtir. Edebiyat-ı Cedide sanatkarlarının lisanımızı ve fikir hayatımızı belirli bir noktadan öteye götürmemişlerdir. Çünkü, “ne lisanları ne de ruhları Türkün dimağıyla ve kalbiyle beklediğı daha muğlak, daha geniş ve içinden olması lazım gelen şeyleri terennüme kadir değildi.” (1919a: 22)

Edebiyat-ı Cedide topluluğundan sonra edebiyat âleminde Fecr-i Aticiler kendilerini gösterir. Halide Edip’e göre Fecr-i Ati “hiç bir vakit muayyen sanat mefkûreli edebî bir mektep olmadı. (...) Fakat edebiyat mektebi olarak marîz hususiyetlerinden, bulanık ve karışık sanat mefkûrelerinden dolayı yaşayamayan Fecr-i Ati, esasî itibariyle Türk sanat ve edebiyatının tarihinde mühim bir yer teşkil eder.” (1919a: 22).

10 Temmuz ihtilaliyle birlikte “Türkün omuzlarından yük, dudaklarından kilit kalkar kalmaz, Türk edebiyatında meydana gelen en bariz hususiyetin sahih ve canlı bir mizah, genç ve şen bir kahkaha” (1919a: 23) olduğunu söyleyen Halide Edip, mizah anlayışımızın ve edebî mizahımızın seyrini birkaç cümle ile özetledikten sonra “Türkiye’de yaşayan sınıfların geniş, samimi hislerinden kopan, canlı bir mizahu ancak ihtilalin hür ruhu ve mahiyetinin yaratabildiğine” (1919a: 23) inanmaktadır.

Daha sonra Fecr-i Ati'nin ilk mensuplarından olan Refik Halit'in, belirtilen ruh ve mahiyetle ele aldığı "Kirpinin Dedikleri" adlı eserinden bahsederek, yeni hayatla başarıyla dalga geçerek, eksik yanlarını ortaya koyduğunu ifade eder. Halide Edip'e göre Refik Halit yanlış anlaşılın Batılılaşmayı eleştirebilmek için İstanbul'un siyasetçisini, zenginini, esnafını, memurunu vb. eserlerinde kullanmıştır. Refik Halit'in son dönem eserlerinde ise Fecr-i Ati döneminde kullandığı dili terk ederek "... kavi, zengin, milletin an'anevi tabirlerini, hayallerini ifade eden canlı bir lisan kullan"(1919a: 23)dığını ifade eder. Yine Refik Halit'e ait "İstanbul'un İç Yüzü" adlı eserin aslında bir romandan çok, "geçen günlerle maziye karışın dünle bugünün İstanbul'unun iç yüzü" (1919: 23) olduğunu söyler. Yazar, Refik Halit'i hayatı ve insani zaafı yakalama yeteneği bakımından Moliere'ye benzetmektedir.

Halide Edip, "Edebiyatımızın Son Safha ve Simaları" başlıklı yazı dizisinin ikinci kısmında, Yakup Kadri'ye kaldığı yerden devam etmektedir. Yakup Kadri'nin en büyük özelliğinin, Avrupalı sanatçılara özenilerek meydana getirilmiş bir sanat anlayışından değil, kendi içindeki bir kaynaktan beslenmesi olduğunu vurgular. Yakup Kadri'nin ilk eserinin dil itibarıyla Edebiyat-ı Cedide anlayışından çok uzak olduğunu, sanatlı ve marifet göstermeye dayalı bir dil kullanmadığını, adeta şuursuz bir sadelik ve basitlik ile eserlerini yazdığını öğreniyoruz. Fakat Halide Edip'e göre, Yakup Kadri'nin yazılarının herkes tarafından okunmasının nedeni, kullandığı sade dil değil, onun arkasında saklı olan gizlilik ve seçkinliktir.

Bölümün sonlarında Halide Edip, sanat ve edebiyat hayatında uğradığı tüm önemli durakları, en iyi ifade eden eserleri olan "Yıldızların Kimsesizliği", "Merhamet" ve "Erenlerin Bağından" hareketle Yakup Kadri'nin dili, üslubu ve hayal zenginliği gibi sanatını meydana getiren özellikler üzerinde genel değerlendirmelerde bulunur.

Aynı başlıkla devam eden yazı dizisinin üçüncü ve son bölümünde Halide Edip, Millî edebiyat akımı üzerinde durmuştur. Yazısına Millî edebiyat cereyanının iki önemli gayesini işaretle başlar. Bunlar kısaca şu şekilde ifade edilebilir: 1. Sözcük temelinde değilse bile, dilin kuruluşu, grameri bakımında millî bir lisan medyana getirmek. 2. Edebî esere mevzu olan konuların, Türk hayatından- özellikle de Anadolu'dan- alınması.

Millî edebiyat sahasında eser veren biri şair, diğeri hikâyeci iki isim üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki Mehmet Emin Beydir. Onun, "Zavallılar", "Kesildi mi Ellerin", "Ey İğnem Dik", "Türkün Hukuku" isimli şiirlerinde alıntılarla ve de "Ben bir Tüküm dinim, cinsim uludur" mısraından hareketle Millî edebiyat hareketindeki yeri ve önemini tespit etmiştir. Halide Edip'e göre Mehmet Emin "Felsefenin, şiirin, insanın acı bir tecessüsle sorduğu bir sualı, o Türk halkının lisanıyla sormuştur". (1919c: 101)

Bahse konu ikinci isimse Ömer Seyfettin'dir. Millî edebiyat mensubu diğer sanatçılar arasında 'en garip mizaçlı ve en sanatkâr ruhlu' olarak onu nitelendirir. Genellikle, sırf bir fikri ispat için hikâyeler yazdığını ifade eder. Ayrıca bu yazıda Halide Edip, Ömer Seyfettin'deki en önemli iki özelliğın 'lisan' ve 'mizaç' olduğunu belirtir.

Üç parça hâlinde yayınlanan bu yazının sonunda genel bir değerlendirme yapan Halide Edip, Tanzimat'la başlayan dilde sadeleşme çabalarının artık sonuç verdiğini ve Millî edebiyat hareketinin bu işi amacına ulaştırdığını söyleyerek sözlerine son verir.

Sonuç

Görüldüğü üzere bugünden bakınca 1919 yılının on ayında (mart- aralık) toplada 17 sayı ile kısa bir dönem basın yayın dünyasında var olan Büyük Mecmua, isminin hakkını vermiş bir dergidir. Her ne kadar kısa bir yayın hayatı olsa da yayınlanma gayesine uygun olarak istikbal ve istiklalinden ümitsiz Türk insanına, özellikle de Türk gençleri ve aydınlarına hitapla, silkelenerek kendilerine gelmelerini ve her medenî millet gibi ayakları üzerinde duracak kudrete sahip olduklarını hatırlamalarını ister. Bu itibarla Anadolu Türklüğünün siyasal, toplumsal, ekonomik, askerî, kültürel birçok mevzuuna sayfalarını açan Büyük Mecmua, edebiyat bahsini de görmezden gelmez. Dergi sayfalarında telif ve tercüme birçok şiir, hikâye, piyes vb. edebî tür kendisine yer bulur. Edebî tenkit yazıları da bu türler arasındadır.

Dergi sayfalarında yer alan ve bu makalenin asıl konusu olan teorik edebî tenkit yazılarına baktığımızda günün edebiyat dünyasını meşgul eden temel konulardan olan bir yazarın eser vücuda getirirken konuyu nereden ve nasıl bulacağı; konunun amaç mı, araç mı olduğu; adaptasyon faaliyetlerinin edebiyatımıza etkisi, millî bir epopenin yazılıp yazılamayacağı, tenkit faaliyetlerinde yazarların takınması gereken tavrın nasıl olması gerektiği, edebiyat tarihi araştırmalarının önemi ve sahip olunması gereken bakış açısının ne olduğu gibi sorulara cevaplar aranmıştır. Ayrıca 19. yy'ın ikinci yarısından itibaren Türk edebiyatında görülen sadeleşme çabaları, dönemler ve bazı isimler ile eserleri üzerinden genel bir değerlendirmeye tabi tutularak dönemin tenkit çalışmalarına katkı verilmiştir. Bu alanda kalem oynatan isimlere baktığımızda dört (4) yazıyla Köprülüzade Mehmet Fuat ilk sırada yer alırken, Halide Edip ve Ali Canip üçer (3) yazı ile arkasından gelmektedirler. Ömer Seyfettin, Camsap imzasıyla peş peşe yazdığı iki (2) küçük yazısıyla yer alırken Yakup Kadri de bir çalışmasıyla bu türdeki yazılara katkı vermiştir. Böylelikle Türk milletinin birçok sahada olduğu gibi edebiyat bahsinde de gösterdiği yeterlilik ve canlılığın diğer medeni milletlerden hiç de aşağı kalır olmadığı hem iç hem dış kamuoyuna anlatılmış olur.

Kaynakça

- Ali Canip (1919a, 27 Mart). "Epope Asri Bir Nev'i midir?". *Büyük Mecmua*, 4: 58.
- Ali Canip (1919b, 24 Nisan). "Yine Epopeye Dair". *Büyük Mecmua*, 6: 84.
- Ali Canip (1919c, 16 Ekim). "Edebiyatta Mevzu". *Büyük Mecmua*, 13: 199.
- Camsap (1919, 18 Eylül). "Sanatın Mevzuu- Tenkit ve Terbiye". *Büyük Mecmua*, 11: 171.
- Ercilasun, Bilge (1995). *II. Meşrutiyet Devrinde Trk Tenkit*. Ankara: TKAE Yayınları.
- Halide Edip (1919a, 13 Mart). "Edebiyatımızın Son Simaları ve Safhaları". *Büyük Mecmua*, 2: 22.
- Halide Edip (1919b, 27 Mart). "Edebiyatımızın Son Simaları ve Safhaları". *Büyük Mecmua*, 4: 53.
- Halide Edip (1919c, 8 Mayıs). "Edebiyatımızın Son Simaları ve Safhaları". *Büyük Mecmua*, 7: 100.
- Köprülüzade Mehmed Fuat (1919a, 6 Mart). "Yapma Edebiyat". *Büyük Mecmua*, 1: 7.
- Köprülüzade Mehmet Fuat (1919b, 20 Mart). "Adaptasyon Merakı". *Büyük Mecmua*, 3: 37.
- Köprülüzade Mehmet Fuat (1919c, 3 Nisan). "Epope Meselesi". *Büyük Mecmua*, 5: 68.
- Köprülüzade Mehmet Fuat (1919d, 18 Eylül). "Lisan ve Edebiyat Birliği". *Büyük Mecmua*, 11: 173.
- Yakup Kadri (1919, 13 Kasım). "Harp ve Edebiyat". *Büyük Mecmua*, 15: 230.

Çalışmanın yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili herhangi bir destek veya teşekkür beyanında bulunulmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmanın araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu makale, yazarın *Büyük Mecmua Tahlilî Fihrist- İnceleme- Metin* başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: No statement of support or acknowledgement was made by the author regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this study.

Author’s Note: This article is based on the author’s master’s thesis titled *Büyük Mecmua Tahlilî Fihrist- İnceleme- Metin*.

Author Contributions: All sections of this study have been prepared by a single author.